

Iná rodina P.A. Zubizarretu

Adriána Koželová, Filozofická fakulta, adriana.kozelova@unipo.sk

Kľúčové slová: rodina, apológia, princípy, suplovanie, imitácia

Palabras clave: familia, apología, disfunción, suplemento, imitación

Komunita rodiny, jej história, etablovanie a funkcia v menšom či väčšom spoločenstve je atraktívnou matériou pre vznik literárneho diela. Pozorovanie rodiny a poukazovanie na jej opodstatnenie, či naopak defekty, či ďalšie úvahy na tému rodina sú prítomné aj v súčasnej poviedkovej tvorbe viacerých po španielsky píšucich autorov juhoamerického kontinentu.

Frekventovaná téma problematického fungovania rodiny, rodinného zázemia, otázka jej zmyslu a podstaty je prítomná aj v poviedkovej tvorbe argentínskeho autora Pedra Alberta Zubizarretu. Inšpiračné zdroje spisovateľa explicitne súvisia so stavom na juhoamerickom kontinente, hoci daná problematika nie je geograficky obmedzená a netýka sa latinskoamerickej oblasti väčšmi ako iných lokalít, ale v súlade s konštatovaním R. Mikuláša, že „fiktívna reč sa vzťahuje na historicky dané konvencie, tematizuje ich“ (Mikuláš, 2007, 60) nie je sústredenie sa autora na tému prekvapujúcou skutočnosťou. Téma rodiny totiž „preveruje aj ďalšie sféry – historickú, politickú, geografickú a literárnu“ (Malinovská, 2010, 191) [1].

Rodina ako problém, neistota, absencia potrebných elementov, ktoré by zabezpečili jej plnú funkčnosť, je ťažiskovou podstatou poviedky *Keď je hora samodruhá*, v ktorej autor rozpráva o osudoch štyroch mladých žien v mikropříbehoch *Asunción*, *Carmen*, *Ručička* a *Rosa*. P. A. Zubizarreta ukazuje, akým spôsobom rodina nefunguje a zároveň poukazuje na model, ktorý toto fungovanie supluje. Tento model je výsledkom ľudskej ušľachtlosti, ako neskôr ozrejmime. Je skutočne zaujímavé, ako pozoruhodne a druhoplánovo demonštruje spôsob fungovania chudobných rodín žijúcich mimo juhoamerických metropol v hornatých regiónoch argentínskej Patagónie. Mladá dvojica, hlavný protagonist lekár, ktorý je zároveň rozprávačom a zdravotník Alejandro Villanueva podniká cestu koňmo naprieč hostílnou argentínskou Patagóniou. Navštevujú rodičky, aby ich mohli podrobiť základným lekárskeým vyšetreniam a poučiť ich, ako sa starať o seba i o budúceho potomka. Prekážky v ceste za pacientkami, sú im zároveň zadosťučinením, pretože túto misiu spájajú s možnosťou spoznať nezmerateľné dialľavy divokej Patagónie a na vlastnej koži okúsiť hranice psychických aj fyzických možností ľudskej bytosti. Tri z príbehov končia šťastne. Na konci sa rodí nový život a matka i dieťa sa vracajú do rodných príbytkov. Posledný príbeh končí tragicky. Mladá matka je v snehovej búrke nútená zabezpečiť drevo, aby v chudobnej kuchyni udržala jediný zdroj tepla v dome. Ráno ju staršie deti nachádzajú mŕtvu. Spolu s ňou hynie aj nenarodené dieťa. Efekt žiaľu a bezútešnosti znásobuje fakt, že otec rodiny je ďaleko, pretože musí zarábať na živobytie. Lekár už len smutne konštatuje, že otec s nimi nie je: „Jej manžel nebol doma, lebo sadil stromy na cudzích pláňach, ďaleko od domova.“ (Zubizarreta, 2012, 3). Zdravotníci prichádzajú neskoro a sú nemohúcimi svedkami tragédie. Prítomnosť dvoch mužov, ktorí navštevujú tehotné ženy, je viac než symbolická. Okrem profesijnej starostlivosti zohrávajú úlohu ochrancov, učiteľov a supľujú chýbajúcich otcov rodín. Uvedení dvaja protagonisti reprezentujú mužský element. Dvojica je v jednom príbehu posilnená o ďalšiu mužskú postavu, šoféra sanitky Mauricia. Ďalšie mužské postavy v poviedke nefigurujú.

Ženské postavy sú viditeľne slabšie, bezmocnejšie. Potrebujú radu, ochranu a usmernenie. Tie, ktoré sa ich držia, zostávajú nažive s novonarodeným dieťaťom. Proporciiu

relácie mužské verzus ženské predstavuje autor v tradičnom konvenčnom ponímaní, v binárnej opozícii muža, otca oproti matke, ktorá udržiava rod a stará sa o deti, napriek skutočnosti, že v troch zo štyroch príbehov postava otca úplne absentuje. Len v jednej mikropoviedke nachádza čitateľ zmienku o existencii otca. V príbehu o Rose, ktorá zomiera, otec rodiny absentuje, pretože zaobstaráva nutné finančné prostriedky na cudzom ranči. Matka sa stará o deti sama. Supluje ho a v neprítomnosti druhého rodiča prichádza o život: „Neskôr sme sa dozvedeli, že uprostred ničivej snehovej búrky Rosa zberala hrubé konáre a polená, aby udržala oheň v chudobnej kuchyni. Bol to jediný zdroj tepla v dome. Kým Rosa hľadala drevo, aby zahriala deti, vyhasol jej vlastný oheň.“ (Zubizarreta, 2012, 3).

Muži protagonisti nahrádzajú chýbajúci element, ktorý by dotváral plnú a funkčnú rodinu v klasickom zložení *otec – matka – dieťa/deti*. Nesuplujú ho úplne, iba v konkrétnej, no zároveň zásadnej životnej situácii. Preberajú na seba starostlivosť o matky pred pôrodom, čím chránia život matky, život dosiaľ nenarodeného dieťaťa a tým sekundárne ochraňujú aj staršie deti. Ich úloha v životoch rodín, do ktorých vstupujú, je dočasná, no zároveň principiálna. Vo chvíli, keď sú ženy najviac ohrozené a v ohrození sa ocitajú ich žijúce i zatiaľ nenarodené deti, prichádzajú lekár a zdravotník, aby asistovali pri pôrode, prípadne aby inštruovali a zabezpečili bezproblémový priebeh pôrodu. Ani jeden z protagonistov nie je biologickým otcom, ktorý dieťa splodil, no symbolicky obaja stoja pri jeho príchode na svet a jeden i druhý sa tak na chvíľu stávajú otcom ochrancom a trvalým duchovným otcom každého z narodených detí, preto nie je nezvyčajné, že občas osudy detí sledujú: „Môj nový malý kamarát ma poctil výsadou byť prvým, komu podal ruku. Ani nasledujúci rok jeho života som ho nespustil z očí. Keď začal chodiť po tomto svete, znova sme si potriasli rukou. Tentoraz to už bolo neochvejné mužné gesto so širokým úsmevom na tvári. Vtedy som ho myslím videl naposledy.“ (Zubizarreta, 2012, 3).

Pozoruhodná je aj skutočnosť, že obaja, resp. všetci traja muži protagonisti nereprezentujú len model ochrancu, učiteľa a radcu. Náznakovite sa objavujú aj situácie, ktoré tendenčne posúvajú reláciu *muži – ženy* do pozície vzájomnej atraktívnosti dvoch opačných pohlaví. Model zvolený autorom, v ktorom muž je tým silnejším a žena krehkejšou a zraniteľnejšou, je teda minimálne strojnásobený.

Autor vyzdvihuje lekárov profesionálny postoj, čím výrazne eliminuje akékoľvek pochybnosti o správnosti rozhodnutí:

„Bol to môj prvý pôrod, pri ktorom som asistoval. Moje ruky nováčika túžili dotknúť sa novozrodeného života. Tentoraz ma však predbehli. Vo chvíli, keď som zisťoval polohu dieťaťa, prst mi zovrela ručička. No vôbec ma to nedojalo. Bez váhania som zaujal profesionálny postoj. Vedel som, že pôrod koncom panvovým by predstavoval vážny problém. Rúčku som pomaličky vytisol smerom nahor. Jemne mi preklzla pomedzi prsty. Hlavička sa zosunula, zaplnila celý priestor a zabránila dieťaťku rúčku znova vystrčiť. Pôrod bol výnimočný.“ (Zubizarreta, 2012, 2).

Fyzické prednosti mužského pohlavia opisuje autor priamo v teréne, pričom akcentuje ich odvahu, rozvahu a výdrž:

„Niežeby bolo mojou povinnosťou vypraviť sa za všetkými, čo bývali ďaleko, ale kontrola Asunción Carvajalovej zapadala do mojich plánov a túžob prejsť diaľavy, ktoré robia z Patagónie priestor nesúmerných dimenzií. Kým človek na vlastnej koži, peši alebo na koni neokúsi, čo je to priestor, nedokáže si vytvoriť predstavu. Autá a lietadlá nám ukradli možnosť spoznať hranice vlastných psychických a fyzických možností. Alex a ja sme podnikli cestu na koni za rodinou doñe Asunción v jedno slnečné letné ráno. Treba nechať koňa, aby si sám zvolil rytmus i cestu. Hore a dole strmými stráňami si horské kone nízkeho veku a hustej srsti sami opatrne volia cestu a cválajú po bezpečnom teréne. To isté sa deje, keď sa brodia rozvodnenou riekou. Bodať zviera ostrohami či dokonca nútiť ho zmeniť smer, môže byť veľmi nebezpečné. Človek sa naučí nechať

sa viesť. Pre mňa to bol zvláštny pocit. Bezvýhradne dôverovať zvieratú. Od neho záviseli naše životy a obaja sme to vedeli. Za krátky čas sa medzi nami vytvorilo pevné puto, neochvejný zväzok, v ktorom nebolo miesta pre pochybnosti a otázky.“ (Zubizarreta, 2012, 1).

Úloha radcu, racionálne zmýšľajúceho ochrancu je bezvýhradne akceptovaná a rodičky sa riadia pokynmi lekára a zdravotníka:

„Doña Asunción sľub do bodky splnila. Môj skutok bol oplatený rovnakou mincou. Bol to bezproblémový pôrod v riadnom termíne a o štyri dni neskôr sa už rodička vracala na koniec civilizovaného sveta a niesla si so sebou ďalšie hladné ústočka.“ (Zubizarreta, 2012, 2).

Nemožno si nevšimnúť skutočnosť, že autor premyslene organizuje štruktúru poviedky tak, aby príbeh ženy, ktorá tragicky hynie a spolu s ňou nenarodené dieťa, nevyzníval ako zlyhanie zdravotníkov, ale ako bezvýhodiskovú situáciu ženy, ktorá nemá nablízku človeka, ktorý by jej pomohol. Pomoc prichádza, avšak neskoro:

„Kruté právo byť svedkom tejto udalosti ma gniavilo a vo svetle vyhasínajúcich svetiel a v spoločnosti tieňov ležiacej siluety, ktoré poskakovali po tehlových múroch, som na nič iné myslieť nedokázal.“ (Zubizarreta, 2012, 3).

Náznyky, hoci veľmi opatrné, ktoré nevylučujú vzájomnú atraktivitu oboch pohlaví, resp. obdiv protagonistov.

„Prešlo pár týždňov a Alex už poletoval okolo rodiny tehotnej a chcel sa presvedčiť, či dodržiavajú všetky kontroly u lekára.“ (Zubizarreta, 2012, 1).

„Pôrod bol neodvratný. Ťažko uveriť, že len nedávno stála pred dverami domu a čakala nás.“ (Zubizarreta, 2012, 2).

„Všetkým nám ušetrila lekcii odvahy a pokoja.“ (Zubizarreta, 2012, 2).

Pozícia oboch (prípadne všetkých troch) mužských protagonistov je centrická. V textovej konštrukcii plnia funkciu ústredných postáv príbehu, čo si uvedomí predovšetkým semiotický čitateľ; kým pre sémantického zohrávajú hlavnú úlohu ženy rodičky, každá s vlastným, viac či menej šťastným osudom. Efemérna prítomnosť mužov v živote neznámych žien, s ktorými prichádzajú do styku len na úrovni *lekár – pacient*, zásadne mení marginálnu pozíciu žien z ekonomicky menej zabezpečených vrstiev. Na chvíľu sa stávajú významnými a v náročne zvládnuteľnom stave pred pôrodom sa im dostáva podpora od kvázi neznámych dobrodincov, ktorí túto činnosť vykonávajú z presvedčenia. Iný uhol pohľadu upriamuje pozornosť na nemennú centrickú pozíciu mužov, no do centra pozornosti sa dostávajú línie, ktoré spájajú ženské protagonistky príbehov. Mužská sila nepôsobí len individuálne voči každej rodičke, ale zároveň všetkých usporadúva do komunity. Cudzie ženy spája jeden mužský element, ktorý vytvára pocit vzájomnosti, spolupatričnosti a svornosti, teda všetky tie atribúty, ktoré by v normálne fungujúcej rodine nemali chýbať. Jednotlivé matky sa vzájomne nepoznajú, v poviedke ani nevstupujú do priamych vzájomných vzťahov. Relatívne banálna služba v podobe návštevy pred pôrodom, odber krvi alebo inštrukcia, ako pokračovať v príprave na pôrod, ďalej o poznanie významnejšia služba ako asistencia pri pôrode a napokon viac než symbolická prítomnosť v kruhu príbuzných a známych zosnulej matky, vytvára z nefungujúcich a nekompletných rodín komunitu spojenú stopou ľudskej pomoci neznámym, chudobným a núdnym. Pomoc sa stáva zjednocujúcim princípom a priestor novovzniknutej komunity možno chápať ako „koherentnú totalitu“ (Cassanovová, 2012, 252).

Keďže ani jeden z protagonistov otca nenahrádza úplne, iba supluje jeho absenciu, nedotvára rodinu v pravom zmysle slova. Obaja zdravotníci vytvárajú komunitu, kde silnejší

pomáha slabšiemu. Rodina je len imitáciou samej seba, je nereálnou jednotkou štruktúry spoločnosti. Omnoho reálnejšou a v praxi fungujúcou je komunita, spojená zásahom zvonku, čo ju vymedzuje zo skupiny ostatných viac či menej plne funkčných rodín, ktoré neokúsili exkluzivitu nezištnej pomoci.

Postoj a forma pomoci lekára, ktorý neváha použiť vlastné prostriedky i sily a prekonáva diaľky, aby pomohol ženám z horských oblastí, upriamuje našu pozornosť k možnej paralele s postavou sv. Martina z Tours (316? – 397). Sv. Martin, podobne ako hlavná postava našej poviedky, lekár, bol „kamarátsky a veselý, ale vždy v hraniciach kresťanského poriadku. Ako dôstojník mal sluhu.“ [2]. „Sluha“, teda zdravotník Alejandro Villanueva je jeho dobrým priateľom a všetky cesty za rodičkami absolvujú spolu. Sv. Martin „misionárčil“ [3]. Ako inak možno pomenovať činnosť lekára z poviedky P. A., Zubizarretu, ak nie vykonávaním misie? Jeho charizmou síce nie je šírenie viery či Božieho slova, vieru však šíri v tej najšľachetnejšej kombinácii – lieči ľudí a s láskou im pomáha a tiež, ako sv. Martin, pomáha a uzdravuje. Jedným z emblémov sv. Martina je kôň. Zvykne sa vyobrazovať ako „jazdec na koni“ [4]. Aj lekár a zdravotník sa za rodičkami vydávajú na koňoch, naprieč nekonečnou Patagóniou. A napokon, sv. Martin je okrem iných „patrónom chudobných“ [5], ktorí sú v centre záujmu Zubizarretových protagonistov.

Zubizarretova poviedka je dielom s „polyfónnou povahou textu“ (Doležel, 2003, 211). Pre semiotického čitateľa je apologetickým apelom. Môže podnietiť metamorfózu sémantického čitateľa, ktorý prvoplánové čítanie recipuje ako súbor štyroch príbehov žien v náročnej životnej situácii a postupne v ňom objavuje hlbšiu apológiu rodiny. Podtext poviedky možno považovať za apologetický manifest P. A. Zubizarretu, ktorý vysvetľuje a obraňuje existenciu rodiny. Pedro Alberto Zubizarreta chce potešiť a dať najavo spolupatričnosť, vyjadriť spoluúčasť a záujem spoločnosti o sociálne problémy. Volí formu umeleckej výpovede, ktorá zasahuje estetické vedomie a apeluje na schopnosť recipienta prežívať estetické emócie. Kultúrne a civilizačné rozdiely medzi recipientom originálu a recipientom slovenského prekladu pravdepodobne diferencujú subjektívne prežívanie estetických účinkov diela. Apercepčné pozadie oboch skupín recipientov však dozaista pozitívne reaguje na apologetický zmysel umeleckého textu, ktorý nie je satureovaný persuzívnymi procedúrami. „Fiktívny text môže vo svojej funkcii pôsobiť didakticky, osvietensky či terapeuticky“ (Mikuláš, 2007, 61). Zubizarretov text v sebe ukotvuje všetky tri aspekty. Najzaujímavejším však zostáva aspekt umelecký. Spisovateľ kombinuje didaktické, náboženské i sociálne, vždy s dôrazom na literárnu povahu svojej výpovede.

Poznámky:

[1] „La famille est le lieu pour interroger d'autres espaces, historiques, politiques, géographiques, littéraires.“ (Malinovská, 2010, 191).

[2, 3] <http://abu-bratislava.sk/portal/martin>

[4, 5] <http://www.zivotopisysvatych.sk/martin-z-tours-biskup/>

Literatúra:

CASSANOVA, P. (2012): *Světová republika literatury*. Praha: Karolinum. ISBN: 978-80-246-2036-7.

DOLEŽEL, L. (2003): *Heterocosmica*. Praha: Karolinum. ISBN: 80-246-0735-2.

MALINOVSKÁ, Z. (2010): La représentation de la famille dans Nikolski, un roman sur le mode du récit de filiation. In: *Cartographie du roman québécois contemporain*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, s. 183-192. ISBN: 978-80-555-194-9.

MIKULÁŠ, R. (2007): Predpoklady a formy literárnej recepcie (znázornené na príklade poviedky Petra Handkeho Strach brankára pri jedenástke. Bratislava: VEDA vydavateľstvo SAV. ISBN: 978-80-224-0973-5.

ZUBIZARRETA, P. A. / prekl. Koželová, A. (2012): P. A. Zubizarreta: Keď je hora samodruhá. In: *Jazyk a kultúra*. Internetový časopis Lingvokulturologického a prekladateľsko-tlmočnického centra excelentnosti pri Filozofickej fakulte Prešovskej univerzity v Prešove, r. 3, č. 10/2012, s. 1-4. Prešov: Lingvokulturologické a prekladateľsko-tlmočnické centrum excelentnosti pri FF PU. ISSN 1338-1148.

Internetové zdroje:

1. <http://abu-bratislava.sk/portal/martin>,
dostupné on-line na: <http://abu-bratislava.sk/> [06-06-2013]
2. <http://www.zivotopisysvatych.sk/martin-z-tours-biskup/>,
dostupné on-line na: <http://www.zivotopisysvatych.sk> [11-06-2013]

Resumen

La autora del artículo se fija en la apología implícita del escritor argentino Pedro Alberto Zubizarreta. El autor del cuento *Cuando la cordillera se embaraza* ofrece al lector una defensa de la familia sin emociones excesivas, casi no perceptible. Zubizarreta defiende la existencia de la familia a través de la imagen de cuatro historias de las mujeres en cuyas familias está ausente el padre. Su papel lo desempeñan el agente sanitario Alejandro Villanueva y un médico. Ayudan a las mujeres que lo necesiten y para un momento efímero pero decisivo, complementan un elemento que falta en el mecanismo llamado *familia*.

„Tento článok bol vytvorený realizáciou projektu *Dovybavenie a rozšírenie lingvokulturologického a prekladateľsko-tlmočnického centra*, na základe podpory operačného programu Výskum a vývoj financovaného z Európskeho fondu regionálneho rozvoja.“